

TRANSFORMACJE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO – NOWE WYZWANIA I KIERUNKI BADAŃ

Anna Weronika Brzezińska

awbrzez@amu.edu.pl

Instytut Antropologii i Etnologii

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Polskie Towarzystwo Ludoznawcze

ROLA POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO W SYSTEMIE OCHRONY NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

The role of the Polish Ethnological Society in the system of intangible cultural heritage protection

Dziedzictwo kulturowe jest formą funkcjonowania przeszłości w teraźniejszości, a poszczególne jego elementy są rodzajem łącznika pomiędzy tym, co minęło, a tym, co jest dla nas istotne obecnie. Przekaz elementów dziedzictwa odbywać się może zarówno w sposób bezpośredni (na drodze międzypokoleniowego przekazu), jak i pośredni (za pośrednictwem przekazu instytucjonalnego lub środków masowej komunikacji). Poszczególne jego elementy podlegają wartościowaniu – te oceniane pozytywnie przekazywane są dalej, zaś oceniane negatywnie są odrzucane i zanikają. W zakresie zainteresowań etnologii i antropologii kulturowej znajduje się dokumentowanie przejawów dziedzictwa kulturowego, opisywanie poszczególnych zjawisk, a przede wszystkim analizowanie zachodzących w jego ramach zmian. Transformacje dziedzictwa kulturowego na poziomach lokalnym, regionalnym i narodowym znajdują się także w zakresie zainteresowań Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego (dalej: PTL) (por. Brzezińska 2013).

W 2011 roku przed naszą organizacją postawione zostało szczególne zadanie, związane z ratyfikowaniem przez Polskę Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, która została uchwalona w Paryżu. Oznaczało ono podjęcie zobowiązania do zbudowania systemu ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, zdefiniowanego jako:

praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedz[a] i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturowa – które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności (*Konwencja... 2003*).

Zgodnie z treścią Konwencji ochrona rozumiana jest jako zapewnienie właściwych warunków dla przetrwania zjawisk poprzez podejmowanie konkretnych działań. W ich ramach mieszczą się: identyfikacja, dokumentacja, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie oraz rewitalizacja różnych aspektów dziedzictwa. Istotne jest informowanie o istnieniu różnych form dziedzictwa poprzez publikowanie wykazów zjawisk odpowiadających definicji zawartej w Konwencji. Na poziomie międzynarodowym są to dwa rejestry: 1. *Lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego wymagającego pilnej ochrony* oraz 2. *Lista reprezentatywna niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości*. Każde państwo, które zdecyduje się na ratyfikację Konwencji, jest zobowiązane do zbudowania krajowego systemu ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Instytucją odpowiedzialną za wdrożenie postulatów Konwencji w Polsce jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a zadania realizuje Narodowy Instytut Dziedzictwa (dalej NID), w strukturze którego działa zespół zajmujący się niematerialnym dziedzictwem kulturowym. Zajmuje się on obsługą prowadzonych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dwóch list: 1. *Krajowej listy niematerialnego dziedzictwa kulturowego* oraz 2. *Krajowego rejestru dobrych praktyk*. Ciałem

doradczym dla Ministra, które ściśle współpracuje z NID, jest Rada ds. Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego powołana w 2013 roku¹. Jej zadaniem jest opiniowanie wniosków dotyczących wpisów zjawisk na obie listy.

Bardzo ważną rolę w systemie wspierania działań na rzecz ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego odgrywiają organizacje pozarządowe. Pierwszą polską organizacją, która uzyskała akredytację wydaną przez Zgromadzenie Ogólne Państw-Stron Konwencji UNESCO ds. ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, było w 2012 roku Polskie Towarzystwo Ludoznawcze². W 2018 roku takie akredytacje otrzymały także Stowarzyszenie Serfenta³ oraz Stowarzyszenie Twórców Ludowych⁴.

Jednym z ważniejszych działań podjętych z inicjatywy Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego było zorganizowanie konsultacji społecznych ze środowiskami zaangażowanymi w ochronę tych dziedzin, które są przedmiotem Konwencji. W celu popularyzacji jej idei w 2012 roku, we współpracy ze Stowarzyszeniem Twórców Ludowych, zorganizowano dwie edycje konsultacji środowiskowych (w Warszawie i Lublinie) dla przedstawicieli organizacji pozarządowych i instytucji kultury (Brzezińska, Mokrzan 2012; Brzezińska, Schreiber, Smyk 2013). Patronat nad nimi objęły Polski Komitet ds. UNESCO oraz Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Przez prawie 10 lat działań na rzecz budowy i usprawniania systemu ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego w Polsce członkinie i członkowie Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego czynnie angażowały i angażowali się w liczne projekty i inicjatywy, których celem było zarówno dokumentowanie dziedzictwa, jak i wspieranie społeczności lokalnych w zakresie przygotowywania wniosków o wpis na *Krajową listę*. Dzięki kilkunastu oddziałom PTL funkcjonującym na terenie całej Polski możliwa jest także bezpośrednia współpraca z depozytariuszami dziedzictwa oraz z pracowniczkami i pracownikami terenowych oddziałów NID.

¹ Rada liczy 21 osób, z których 14 należy do Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego; http://niematerialne.nid.pl/Ochrona_dziedzictwa/system_ochrony_w_Polsce/struktura_administracyjna/ (dostęp: 14.11.2020).

² <https://ich.unesco.org/doc/src/NGO-90188-ICH-09.pdf> (dostęp: 17.09.2020).

³ <https://ich.unesco.org/doc/src/37520.pdf> (dostęp: 17.09.2020).

⁴ <https://ich.unesco.org/doc/src/37519.pdf> (dostęp: 17.09.2020).

BIBLIOGRAFIA:

- Brzezińska, A.W. (2013). Reifikacja niematerialnego dziedzictwa kulturowego. *Nauka, 1*, 109-127.
- Brzezińska, A.W., Mokrzan, M. (2012). Ogólnopolskie „Warsztaty dla ekspertów organizacji pozarządowych w sprawie konwencji UNESCO o ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku”. *Lud, 96*, 361-365.
- Brzezińska, A.W., Schreiber, H., Smyk, K. (2013). Warsztaty dla ekspertów organizacji pozarządowych i instytucji kultury w sprawie Konwencji UNESCO o ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku, Lublin 25-26 października 2012. Sprawozdanie. W: J. Adamowski, K. Smyk (red.), *Niematerialne dziedzictwo kulturowe: źródła – wartości – ochrona* (s. 253-267). Lublin – Warszawa: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Narodowy Instytut Dziedzictwa.
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego*. Pozyskano z http://niematerialne.nid.pl/Konwencja_UNESCO/Tekst%20Konwencji%20o%20ochronie%20dziedzictwa%20niematerialnego/